

Kehitysvamma- ja autismijärjestöt vaativat valtakunnallista selvitystä lainvastaisista rajoitustoimista

12.11.2021

Autistisen alaikäisen pojan sitominen ja pahoinpitely hämeenlinnalaisessa asumisyksikössä on järkyttävä tapaus, jollaisia ei saa enää koskaan tapahtua. Kyse on ihmisoikeuksista. Tätä poikaa ei nähty lapsena, vaan pelkkänä ongelmana. Toiminta oli lainvastaista ja siitä puuttui kaikki inhimillisyyttä.

Vuonna 2017 astuivat voimaan uudistetut kehitysvammalain pykälät itsemääräämisen tukemisesta ja rajoitustoimien käytöstä. Toimintakäytäntöjä korjattiin, ja esimerkiksi häkkisängyt kiellettiin täysin.

Tietoisuus lainsäädännöstä ja oikeista menettelytavoista on parantunut. Siksi onkin yllättävää, että vielä 2020-luvulla ilmenee näin räikeää ja pitkään jatkunutta kaltoinkohtelua.

Tapauksen vuoksi on välttämätöntä tehdä valtakunnallinen selvitys siitä, kuinka paljon lainvastaista toimintaa kehitysvammaisten ja autismikirjon ihmisten eri palveluissa esiintyy. Meillä ei ole tutkittua tietoa asiasta.

Vammaisjärjestöjen neuvontaan tulee toistasataa rajoitustoimia koskevaa yhteydenottoa vuosittain. Niiden perusteella tiedetään, että perusoikeuksia loukkaavia toimintatapoja esiintyy. Yhteydenottoja tulee rajoitustoimista ja esimerkiksi huonosta asumisen laadusta. Tietoon ei kuitenkaan enää lähivuosina ole tullut näin mittavaa lainvastaista toimintaa.

Valtakunnallinen selvitys tarvitaan, jotta saadaan selville rajoitustoimien käytön laajuutta, kohdentumista ja tarpeellisuutta sekä mahdollisia lainvastaisia käytäntöjä, jolloin voidaan ehkäistä vastaavat tapaukset tulevaisuudessa. Selvityksessä on eri tavoin varmistettava asiakkaiden kuuleminen ja heidän näkökulmansa esiin saaminen.

Henkilöstöresurssit ja ryhmäkoot kuntoon

Asumispalvelujen henkilöstöresursseja on heikennetty, mikä voi lisätä rajoitustoimien käyttöä. Kilpailutuksissa on asetettu kriteerejä, joiden takia henkilöstömäärä on mitoitettu niin pieneksi, ettei sillä pysty tekemään laadukasta työtä. Viime kädessä kunnat ovat vastuussa tästä palveluiden järjestämisestä niin halvalla, että asiakkaan oikeudet eivät toteudu. Henkilökunnan riittämätön määrä ei saa koskaan johtaa rajoitustoimenpiteiden käyttöön.

Ryhmäkoot ovat edelleen kasvussa, vaikka tutkimukset osoittavat, että isoissa yksiköissä käytetään enemmän rajoitustoimenpiteitä. Kun asukkaita on samassa yksikössä yli 10, rajoitustoimien määrä kasvaa voimakkaasti. Samanaikaisesti on kasvanut suuntaus, että rakennetaan 20-paikkaisia yksiköitä.

Valvonnan pettäminen on seuraavan tason ongelma. Oma-valvonta ei selvästikään riitä. Valvontaviranomaisten resurssit ja esimerkiksi yllätystarkastuksia pitää lisätä.

Henkilökunnan osaaminen avainasemassa

Lainsäädännön lähtökohta on, että itsemääräämistä tuetaan ja rajoitustoimia vältetään aina, kun se on mahdollista. Henkilökunnan osaaminen sekä toimintaympäristön esteettömyys ovat avainasemassa

haastavan käyttäytymisen ennalta ehkäisemisessä ja vähentämisessä. Tavoitteena on oltava, että kiinnipitoon tai rajoittamiseen ei tarvitse turvautua kenenkään kohdalla.

Kaikista tärkeintä on asiakkaan kohtaaminen ja vuorovaikutusosaaminen. Osaava henkilökunta pystyy tukemaan ja auttamaan ihmisiä, joilla on erilaisia tarpeita ja keinoja ilmaista itseään. Tarvittaessa työntekijöille on tarjottava täydennyskoulutusta vuorovaikutuksesta, kohtaamisesta ja myös uusista toimintatavoista, joilla rajoittaminen voidaan välttää. Vahvaa tukea tarvitsevan ihmisen kohtaamisessa keskeistä on yksilöllisten tuen tarpeiden tunnistaminen, yksilöllisen tuen rakentaminen sekä stressitasoon vaikuttaminen.

Työntekijät voivat tarvita lisäkoulutusta myös siitä, että heidän velvollisuutensa on tehdä ilmoitus vääristä toimintatavoista ja kaltoinkohtelusta aina, kun sellaista tulee heidän tietoonsa.

Selvityksestä pohjaa IMO-lainsäädännölle

Itsemääräämisoikeutta koskevaa lainsäädäntöä (IMO) ollaan parhaillaan uudistamassa. Huolena on, miten kehitysvammalain itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja rajoitustoimenpiteiden käyttöä koskevien säännösten jatkosta ehditään säätää siihen mennessä, kun uusi vammaispalvelulaki tulee voimaan ja kehitysvammalaki lakkaa olemasta olemassa, näillä näkymin vuoden 2023 alusta lukien. Missä laissa säädetään silloin itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden vahvistamisesta, rajoitustoimenpiteiden käytöstä ja tahdosta riippumattomasta hoidosta, ja ehditäänkö kehitysvammalain IMO-säännöksiä siirrettäessä riittävästi selvittää ja huomioida sääntelyn sisällölliset uudistamistarpeet?

Pikaisesti aloitettava valtakunnallinen selvitystyö voisi toimia pohjana myös IMO-lainsäädäntötyölle.

Kannanoton taustalla ovat Kehitysvammaliitto, Kehitysvammaisten Tukiliitto, Me itse ry, FDUV ja Autismiliitto.

Lisätietoa:

- Kehitysvammaliitto, toiminnanjohtaja **Susanna Hintsala**, p. 040 741 6179
- Kehitysvammaisten Tukiliitto, lakimies **Tanja Salisma**, p. 050 3160 663
- Me itse ry, vammaistyön suunnittelija **Merja Hakala**, p. 050 428 6050
- FDUV, toiminnanjohtaja **Lisbeth Hemgård**, p. 040 526 43 69
- Autismiliitto, toiminnanjohtaja **Tarja Parviainen**, p. 050 4097 940